

Dansen som berättar: Birgit Cullbergs väg

Berättelse

En sen start

Birgit Cullberg föddes 1908 i Nyköping, i en välbärgad familj. Som ung studerade hon konst och litteratur vid universitetet i Stockholm, och länge såg framtiden osäker ut. Att hon en dag skulle räknas till Sveriges mest betydelsefulla koreografer var det ingen som kunde ana. Till skillnad från de flesta dansare, som börjar redan som små barn, bestämde sig Cullberg för att satsa på dansen först i vuxen ålder. Den sena starten kom senare att bli en del av hennes berättelse: den visar att ett kall ibland kommer först när man minst anar det.

Mötet med en ny sorts dans

För att utbilda sig reste Cullberg ut i Europa. I England studerade hon för den tyske koreografen Kurt Jooss, vars moderna dans skilde sig tydligt från den klassiska baletten. Hos honom förstod hon något som skulle bli avgörande: att dans inte bara handlar om vackra rörelser, utan att den kan berätta historier och gestalta starka känslor. Just denna idé – att kroppen kan uttrycka det som ord inte räcker till för – blev kärnan i hela hennes konstnärskap.

Genombrottet

Det stora genombrottet kom 1950 med baletten *Fröken Julie*, byggd på August Strindbergs pjäs. Premiären ägde rum i Västerås och blev en omedelbar framgång. Att Cullberg ofta hämtade sina ämnen från litteraturen var ingen tillfällighet; hennes bakgrund som litteraturstudent gjorde att hon kunde förvandla kända berättelser till dramatisk dans som publiken lätt kunde följa. *Fröken Julie* räknas i dag som ett av den svenska dansens viktigaste verk och har framförts av ansedda kompanier i både Europa och USA.

Pionjär på nya områden

Cullberg nöjde sig inte med scenen. Redan på 1950- och 1960-talen skapade hon dans direkt för televisionen, vilket få konstnärer dittills hade vågat. Hon insåg tidigt att kameran kunde göra saker som ingen teatersalong klarade. En av hennes TV-baletter, *Den elaka drottningen*, belönades 1961 med det internationella priset Prix Italia. På så sätt nådde dansen en helt ny och bredare publik.

Ett arv som lever

År 1967 grundade Cullberg sitt eget kompani, Cullbergbaletten, som snabbt blev en av Sveriges största internationella framgångar och en förebild för andra danskompanier i Europa. Många unga koreografer fick där chansen att utvecklas. När hon drog sig tillbaka 1985 tog sonen Mats Ek över ledningen och blev själv världsberömd. Birgit Cullberg var gift med skådespelaren Anders Ek, och alla deras tre barn kom att arbeta med scen och dans.

Cullberg dog 1999, 91 år gammal. Att hon vågade byta riktning sent i livet, och ändå nådde så långt, gör hennes historia till mer än bara en konstnärsbiografi. Den säger något om mod:

följaktligen kan hon påminna oss om att det sällan är för sent att börja om. Cullbergbaletten dansar än i dag, vilket innebär att hennes idé om dansen som berättelse fortfarande lever.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
välbärgad	rik, med gott om pengar
betydelsefull	viktig, som har stor betydelse
koreograf	en person som skapar och bestämmer dans
kall	det man känner att man är skapad att göra
avgörande	mycket viktigt för hur något blir
gestalta	visa eller framställa något
konstnärskap	en konstnärs samlade arbete och stil
genombrott	när man plötsligt får framgång och blir känd
ansedd	som många respekterar och uppskattar
pionjär	en person som är först med något nytt
förebild	någon eller något som andra tar efter
arv	det som lämnas kvar efter en person

Läsförståelsefrågor

1. Vad var ovanligt med Birgit Cullbergs väg in i dansen?
 1. Hon vägrade att resa utomlands.
 2. Hon valde dansen först som vuxen.
 3. Hon dansade bara klassisk balett.
2. Vad blev kärnan i Cullbergs konstnärskap?
 1. Att dans kan uttrycka känslor och berätta historier.
 2. Att dans måste vara så svår som möjligt.
 3. Att dans bara passar för television.
3. Varför hämtade Cullberg ofta sina ämnen från litteraturen?
 1. Hon kunde inte komma på egna idéer.
 2. Hennes bakgrund som litteraturstudent hjälpte henne förvandla berättelser till dans.
 3. Hon ville undvika kända historier.
4. Vad var nytt med att Cullberg arbetade med television?
 1. Få konstnärer hade gjort dans för TV tidigare.
 2. Hon var den enda som dansade på scen.
 3. TV-dansen blev aldrig populär.
5. Vad hände med Cullbergbaletten efter 1985?
 1. Den lades ner direkt.
 2. Sonen Mats Ek tog över ledningen.
 3. Den flyttade utomlands.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. *Fröken Julie* hade premiär i Västerås.
 2. Alla Cullbergs barn kom att arbeta med scen och dans.
 3. Cullberg skrev själv pjäsen *Fröken Julie*.
 4. Cullberg fick Prix Italia för en TV-balett.
7. Förklara med egna ord vad Cullberg lärde sig av Kurt Jooss.
8. Varför kan man kalla Birgit Cullberg en pionjär?
9. Texten säger att Cullbergs historia "säger något om mod". Vad menas med det?
10. På vilket sätt lever Cullbergs idéer vidare i dag?
11. Varför tror du att det kan vara svårt att börja en ny karriär som vuxen?
12. Beskriv kort hur Cullberg lyckades nå en bredare publik med sin dans.

Diskussionsfrågor

- Birgit Cullberg menade att dans kan berätta historier och uttrycka känslor. Håller du med om att kroppen kan säga sådant som ord inte räcker till för?
- Cullberg var en pionjär som vågade prova nytt (dans på TV). Vilka risker och vilka fördelar finns det med att vara först med något?
- Många byter yrke eller börjar om i ett nytt land. Vilka egenskaper tror du hjälper en person att lyckas med en sådan förändring?
- Cullbergs arv förs vidare av hennes barn och hennes kompani. Vad skulle du själv vilja lämna efter dig?
- **Skriv (6 meningar):** Skriv om en gång då du eller någon du känner vågade börja om med något nytt. Vad hände, och vad blev resultatet?